

महाराष्ट्र शासन
सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग
शासन निर्णय क्रमांक :- बीसीएच-२०१६/प्र.क्र.२९३/शिक्षण-२
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक : १३ जून, २०१८

- वाचा- १. शासन निर्णय क्रमांक :- बीसीएच-२०१६/प्र.क्र.२९३/शिक्षण-२, दि.६/१/२०१७
२. शासन शुध्दीपत्रक क्रमांक :- बीसीएच-२०१६/प्र.क्र.२९३/शिक्षण-२, दि.१६/११/२०१७
३. शासन पुरक पत्र क्रमांक :- बीसीएच-२०१६/प्र.क्र.२९३/शिक्षण-२, दि.०२/१२/२०१७

प्रस्तावना :-

मागासवर्गीय मुलामुलींसाठी राज्यात ४४१ शासकीय वसतिगृहे कार्यरत असून, त्यापैकी मुलांची २३४, मुलींची २०७ वसतिगृहे कार्यरत आहेत. या वसतीगृहांपैकी २२४ वसतिगृहे शासकीय इमारतीमध्ये असून, २१७ भाड्याच्या इमारतीमध्ये कार्यरत आहेत. मुलांच्या वसतिगृहाची मान्य संख्या २१६६० असून, मुलींच्या वसतिगृहाची मान्य संख्या १९८६० आहे. मुलां-मुलींच्या एकुण ४४१ वसतीगृहांची मान्य विद्यार्थी संख्या ४१५२० आहे.

राज्यात दिवसेंदिवस वाढत असलेली व्यावसायिक, बिगर व्यावसायिक महाविद्यालयांची संख्या आणि तेथे प्रवेश घेणा-या मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांची वाढत असलेली संख्या यामुळे सर्वच विद्यार्थ्यांना शासकीय वसतिगृह सुविधेचा जागेची मर्यादा लक्षात घेता लाभ देणे शक्य होत नाही. पर्यायाने मोठ्या प्रमाणात विद्यार्थी वसतिगृह प्रवेशापासून वंचित राहतात. त्यामुळे मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षण घेण्यासाठी आर्थिक अडचणींना सामोरे जावे लागत असून, त्यांच्या पुढील शैक्षणिक प्रवासास मर्यादा येत आहेत.

शासकीय वसतीगृहात प्रवेश न मिळालेल्या विद्यार्थ्यांना तात्काळ वसतिगृह सुरु करून तेथे प्रवेश देणे यासाठी जागेची उपलब्धता व बांधकामासाठी लागणारा कालावधी लक्षात घेता मर्यादा आहेत. सबब, मागासवर्गीय शासकीय वसतिगृहात प्रवेश न मिळालेल्या तथा शासकीय वसतीगृहात प्रवेश न घेतलेल्या विद्यार्थ्यांपैकी अनुसूचित जाती तथा नवबौद्ध घटकांतील इयत्ता ११ वी, १२ वी तसेच इयत्ता १२ वी नंतरच्या व्यावसायिक तसेच बिगर व्यावसायिक अभ्यासक्रमांमध्ये प्रवेश मिळालेल्या विद्यार्थ्यांना पुढील शिक्षण घेता यावे म्हणून भोजन, निवास व इतर शैक्षणिक सुविधा या विद्यार्थ्यांना स्वतः उपलब्ध करून घेण्यासाठी आवश्यक रक्कम विद्यार्थ्यांच्या आधार संलग्न बँक खात्यामध्ये थेट जमा करण्याकरीता शासनाने

दि.६ जानेवारी २०१७ च्या शासन निर्णयान्वये भारतरत्न डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर स्वाधार योजना सुरु केलेली आहे.

या योजने अंतर्गत सन २०१६-१७ साठी १५००० विद्यार्थ्यांचे तर सन २०१७-१८ साठी २५,००० विद्यार्थ्यांचे उद्दिष्ट निश्चित केलेले असतांना, सन २०१६-१७ मध्ये केवळ ३२५५ पात्र विद्यार्थ्यांना या योजनेचा लाभ घेता आलेला आहे. सन २०१७-१८ करीता आजपर्यंत केवळ १०,८२८ इतके अर्ज प्राप्त झालेले असून, त्यापैकी केवळ १६७९ विद्यार्थी या योजनेकरीता पात्र ठरलेले आहेत. सदर योजना राबवितांना वारंवार अडचणी उद्भवत असल्याने प्रस्तुत योजना प्रभावीपणे राबविता यावी व योजनेचे दरवर्षीचे उद्दिष्ट पूर्ण करता यावे, याकरीता या योजनेच्या अंमलबजावणीमध्ये काही सुधारणा करून सर्वसमावेश शासन निर्णय निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. सबब या योजनेसंदर्भातील दि.६ जानेवारी २०१७ चा शासन निर्णय, दि.१६ नोव्हेंबर २०१७ चे शुध्दीपत्रक तसेच दि.२.१२.२०१७ चे पुरकपत्र अधिक्रमीत करून खालीलप्रमाणे सुधारीत शासन निर्णय निर्गमित करण्यात येत आहे.

शासन निर्णय:-

शासकीय वसतिगृहात प्रवेश घेणे वा भारतरत्न डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर स्वाधार योजनेचा लाभ घेणे हे पर्याय विद्यार्थ्यांकडे उपलब्ध असतील. शासकीय वसतीगृहात प्रवेश घेण्यास पात्र असलेल्या परंतु शासकीय वसतीगृहात प्रवेश न मिळालेल्या/शासकीय वसतीगृहात प्रवेश न घेतलेल्या तसेच निवास, भोजन व अन्य सुविधांअभावी पुढील शिक्षण घेऊ शकत नसलेल्या अनुसूचित जाती व नवबौध्द विद्यार्थ्यांपैकी इयत्ता ११ वी, १२ वी तसेच इयत्ता १२ वी नंतरच्या व्यावसायिक तसेच बिगर व्यावसायिक अभ्यासक्रमांमध्ये विविध स्तरांवरील महाविद्यालयांत/शिक्षण संस्थांमध्ये प्रवेश मिळालेल्या विद्यार्थ्यांना मागासवर्गीय शासकीय वसतिगृहातील मुला-मुलींप्रमाणे भोजन, निवास, शैक्षणिक साहित्य, निर्वाह भत्ता, व इतर आवश्यक सुविधा स्वतः उपलब्ध करून घेण्यासाठी खालीलप्रमाणे रक्कम त्यांच्या आधार संलग्न बँक खात्यावर थेट जमा करण्याचा निर्णय शासनाने घेतलेला आहे.

अ.क्र.	खर्चाची बाब	मुंबई शहर, मुंबई उपनगर, नवी मुंबई, ठाणे, पुणे, पिंपरी चिंचवड, नागपूर या ठिकाणी उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी अनुज्ञेय रक्कम	इतर महसूल विभागीय शहरातील व उर्वरीत क वर्ग महानगरपालिका क्षेत्रामध्ये उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी अनुज्ञेय रक्कम	इतर जिल्हयाच्या ठिकाणी तसेच महानगर पालिकांच्या हद्दीपासून ५ कि.मी.परिसरात असलेली महाविद्यालये/ शैक्षणिक संस्था या ठिकाणी अनुज्ञेय रक्कम
१.	२.	३.	४.	५.
१	भोजन भत्ता	३२,०००	२८,०००	२५,०००
२	निवास भत्ता	२०,०००	१५,०००	१२,०००
३	निर्वाह भत्ता	८,०००	८,०००	६,०००
४	प्रति विद्यार्थी एकुण देय रक्कम	६०,०००	५१,०००	४३,०००

* टीप:-उपरोक्त रक्कमेव्यतिरिक्त वैदयकीय व अभियांत्रिकी शाखेतील विद्यार्थ्यांसाठी प्रतिवर्ष रु.५,०००/- व अन्य शाखेतील विद्यार्थ्यांना प्रतिवर्ष रु.२०००/- इतकी रक्कम शैक्षणिक साहित्यासाठी ठोक स्वरूपात देण्यात येईल.

२. या योजनेचा लाभ घेण्यासाठी निकष खालीलप्रमाणे असतील :-

- विद्यार्थी शासकीय वसतीगृहात प्रवेश घेण्यास पात्र असावा.
- विद्यार्थी महाराष्ट्राचा रहिवासी असावा
- शासकीय वसतीगृह प्रवेशासाठी पात्र असलेल्या अभ्यासक्रमास विद्यार्थ्यांने प्रवेश घेतलेला असावा.
- या योजनेचा लाभ मिळण्यासाठी विद्यार्थी अनुसुचित जाती व नवबौध्द या प्रवर्गाचा असावा.
- विद्यार्थ्यांने जात प्रमाणपत्र सादर करणे बंधनकारक असेल.
- या योजनेसाठी सामाजिक न्याय विभागाच्या शासकीय वसतीगृहात प्रवेशासाठी अर्ज केलल्या व प्रवेश न मिळालेल्या अनु.जाती व नवबौध्द विद्यार्थ्यांचा या योजनेच्या निवडीसाठी प्राधान्याने विचार करण्यात येईल.
- विद्यार्थ्यांने स्वतः चा आधार क्रमांक त्याने ज्या राष्ट्रीयकृत / शेडयूल्ड बँकेत खाते उघडले आहे त्या खात्याशी संलग्न करणे बंधनकारक असेल.
- विद्यार्थ्यांच्या पालकाचे उत्पन्न २.५० लाखा लाखापेक्षा जास्त नसावे तसेच केंद्र शासनामार्फत ज्या-ज्या वेळी मॅट्रीकोत्तर शिष्यवृत्तीची उत्पन्न मर्यादेत वाढ होईल त्यानुसार या योजनेसाठी पालकाची उत्पन्न वार्षिक मर्यादा त्या-त्या प्रमाणे लागू राहिल.

- विद्यार्थी स्थानिक नसावा (ज्या महाविद्यालय/शैक्षणिक संस्थेत विद्यार्थ्यांने प्रवेश घेतलेला आहे तो विद्यार्थी ते महाविद्यालय/शैक्षणिक संस्था ज्या महानगर पालीका/ नगर पालीका/ग्रामपंचायत/ कटक मंडळे यांच्या हद्दीत आहेत त्या महानगर पालीका/ नगर पालीका/ग्रामपंचायत/ कटक मंडळे येथील रहीवासी नसावा.)
  - महानगर पालिकेच्या हद्दीपासुन ०५ की.मी. परिसरात असलेल्या महाविद्यालयात/शिक्षण संस्थेत शिकत असलेले विद्यार्थीसुद्धा या योजनेचा लाभ मिळण्यास पात्र असतील.
  - विद्यार्थी इयत्ता ११ वी, १२ वी आणि त्यानंतरचे उच्च शिक्षण घेणारा असावा.
  - ११ वी मध्ये प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांस १० वी मध्ये किमान ५० टक्के गुण असणे अनिवार्य आहे.
  - १२ वी मध्ये विद्यार्थ्यांस किमान ५० टक्के गुण असल्यावर या योजनेचा पुढे पदवी/ पदव्युत्तर शिक्षणाकरीता लाभ घेता येईल.
  - पदवी, पदवीका, दोन वर्षापेक्षा कमी नसणाऱ्या कोणत्याही मान्यताप्राप्त अभ्यासक्रमास सदर विद्यार्थ्यांस पुढे लाभ घेण्याकरीता किमान ५० टक्के गुण किंवा त्याप्रमाणात ग्रेडेशन/CGPA असणे आवश्यक राहिल.
  - १२ वी नंतर पदविका, पदवी अभ्यासक्रमासाठी प्रवेश घेणारा अभ्यासक्रम हा दोन वर्षापेक्षा कमी नसावा. तसेच पदवीनंतर पदव्युत्तर पदवी / पदवीका अभ्यासक्रमाचा कालावधीही दोन वर्षापेक्षा कमी नसावा. (संबंधित अभ्यासक्रम शासकीय वसतीगृहात प्रवेश मिळण्यासाठी अनुज्ञेय असावा.)
  - विद्यार्थ्यांची निवड गुणवत्तेच्या आधारावर करण्यात येईल.
  - या योजनेमध्ये दिव्यांग (अनु.जाती व नवबौध्द घटकातील) विद्यार्थ्यांना ३ टक्के आरक्षण असेल. दिव्यांग (अनु.जाती व नवबौध्द घटकातील) विद्यार्थ्यांसाठी गुणवत्तेची टक्केवारी ४० टक्के इतकी राहिल. व त्यासाठी त्यांची स्वतंत्र गुणवत्ता यादी तयार करण्यात येईल.
  - या योजनेसाठी खासबाब सवलत लागू राहणार नाही
- अनुदान वितरण :-**
- या योजनेचा लाभ घेण्यासाठी विद्यार्थी ज्या जिल्हयामध्ये शिकत आहे त्या जिल्हयाच्या सहायक आयुक्त, समाजकल्याण यांचेकडे त्या विद्यार्थ्यांनी अर्ज करावा. त्यानुसार त्याच जिल्हयाचे संबंधित सहायक आयुक्त हे विद्यार्थ्यांची निवड करतील आणि पात्र लाभार्थ्यांस जवळचे मागासवर्गीय मुला-मुर्लीचे वसतीगृहांचे गृहपाल यांचेशी संलग्न (Attach) करतील.
  - सन २०१७-१८ या वर्षा करिता तथा त्यापुढील वर्षाकरीता विद्यार्थ्यांचे प्राप्त झालेले अर्ज, विद्यार्थी ज्या जिल्हयामध्ये शिकत आहे त्या जिल्हयाच्या सहायक आयुक्त, समाजकल्याण यांचेकडे पाठवावेत व त्यानुसार त्या सहायक आयुक्तांनी संबंधित विद्यार्थ्यांस अनुज्ञेय रक्कम अदा करावी
  - विद्यार्थ्यांचा प्रवेश ज्या वसतीगृहाशी संलग्न करण्यात येईल त्या वसतीगृहाच्या गृहपालाने सादर केलेल्या उपस्थितीच्या आधारे संबंधित सहायक आयुक्त प्रत्येक सहामाहीस अनुज्ञेय रक्कम संबंधित विद्यार्थ्यांच्या आधार संलग्न बँक खात्यामध्ये जमा करतील.

- शैक्षणिक वर्षामध्ये विद्यार्थ्यांने संबंधित शैक्षणिक संस्थेमध्ये प्रवेश घेतल्यानंतर सदर योजनेअंतर्गत अनुज्ञेय रक्कमेपैकी पहिल्या सहामाहीची रक्कम आगाऊ देण्यात येईल.
- या योजनेअंतर्गत लाभार्थी पात्र असलेल्या विद्यार्थ्यांस भारत सरकार शिष्यवृत्ती अंतर्गत प्राप्त होत असलेल्या निर्वाह भत्त्याची रक्कम वजावट करून, उर्वरित निर्वाह भत्ता, भोजन भत्ता, निवास भत्ता, याची रक्कम अदा करण्यात येईल.
- विद्यार्थ्यांची महाविद्यालयातील उपस्थिती किमान ७५ टक्के आवश्यक राहिल याबाबत संबंधित संस्थेचे प्रत्येक सहामाहीस उपस्थिती प्रमाणपत्र सादर करणे बंधनकारक राहिल.
- या योजनेकरिता सहायक आयुक्त, समाजकल्याण यांना आहरण व संवितरण अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात येत आहे.

संनियंत्रण .

- आयुक्त, समाजकल्याण पुणे यांनी सर्व प्रादेशिक उपायुक्त, समाजकल्याण यांना त्यांच्या विभागाचे उद्दीष्ट ठरवून द्यावे. प्रादेशिक उपायुक्त, समाजकल्याण यांनी अर्जाच्या उपलब्धतेनुसार त्यांच्या विभागातील सहायक आयुक्त समाजकल्याण यांना उद्दीष्ट ठरवून द्यावे. प्रादेशिक विभागाअंतर्गत उद्दीष्ट कमी-जास्त करण्याचे अधिकार प्रादेशिक उपायुक्तांना असतील. संबंधित प्रादेशिक उपायुक्त यांना देण्यात आलेले उद्दीष्ट जर पूर्ण होत नसेल तर ते उद्दीष्ट इतर विभागांना वाटप करण्याचे अधिकार आयुक्त, समाजकल्याण पुणे यांना राहतील.
- सदर योजनेवर सहायक आयुक्त, समाजकल्याण तसेच संबंधित वसतीगृहाचे गृहपाल यांचे संनियंत्रण राहिल
- विद्यार्थ्यांस ११ व १२ वी करिता प्रतिवर्षी किमान ५० टक्के गुण (अनु.जाती व नवबौध्द घटकातील दिव्यांगासाठी ४० टक्के) घेवून उत्तीर्ण होणे बंधनकारक असेल. तसेच पदवी/ पदव्युत्तर अभ्यासक्रमास प्रतीवर्षी किमान ५० टक्के गुण (अनु.जाती व नवबौध्द घटकातील दिव्यांगासाठी ४० टक्के) घेवून उत्तीर्ण होणे बंधनकारक असेल. असे असले तरी सदर योजनेसाठी पात्र ठरलेल्या ज्या विद्यार्थ्यांना पदवी/पदविका/पदव्युत्तर पदवी हे शैक्षणिक अभ्यासक्रम पूर्ण करतांना एटीकेटी प्राप्त झाली त्या विद्यार्थ्यांला फक्त एकदाच या अटीतून सुट देण्यात येईल. (म्हणजेच एखादया विद्यार्थ्यांस दुसऱ्यावेळेस एटीकेटी मिळाल्यास तो सदर योजनेचा पुढील लाभ घेण्यास अपात्र ठरेल.)
- विद्यार्थ्यांने प्रत्येक सत्र परिक्षेचा निकाल १५ दिवसांचे आत संबंधित गृहपालांना सादर करणे बंधनकारक असेल.
- विद्यार्थ्यांना सदर योजनेचा लाभ सर्व पात्र अभ्यासक्रमाच्या कालावधीसाठी (इयत्ता ११ व १२ सहीत) जास्तीत जास्त ७ वर्ष अनुज्ञेय असेल. परंतु इंजीनिअरिंग / वैद्यकिय अभ्यासक्रमासाठी (इयत्ता ११ व १२ सहीत) सदर योजनेचा लाभ हा ८ वर्ष अनुज्ञेय असेल.
- विद्यार्थ्यांने खोटी माहिती अथवा कागदपत्रे देवून लाभ घेण्याचा प्रयत्न केल्यास किंवा शैक्षणिक अभ्यासक्रम पूर्ण न केल्यास अथवा नोकरी व व्यवसाय करत असल्यास आणि इतर मार्गाने या योजनेचा लाभ घेवून

गैरवापर केल्याचे निदर्शनास आल्यास तो कार्यवाहीस पात्र राहिल. तसेच त्यास दिलेल्या रकमेची १२ टक्के व्याजासह वसुली केली जाईल.

या योजनेची प्रभावी अंमलबजावणी करण्यासाठी योजनेची महाविद्यालयीन स्तरापर्यंत प्रसिध्दी करावी व त्या बाबीवरील खर्च प्रती वर्ष, प्रती जिल्हा रु. ३ लक्ष मर्यादेपर्यंत संबंधित सहायक आयुक्तांनी करावा व हा खर्च योजनेच्या मंजुर तरतुदीतुन भागवावा.

या योजनेच्या अंमलबजावणीची संपूर्ण जबाबदारी आयुक्त, समाजकल्याण, प्रादेशिक आयुक्त, समाजकल्याण, सहायक आयुक्त, समाजकल्याण तसेच गृहपाल यांची राहिल.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१८०६१३१७२१०३९७२२ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

Dinesh
Ramchandra
Dingle

Digitally signed by Dinesh Ramchandra Dingle
DN: c=IN, o=Government Of Maharashtra, ou=Social
Justice And Special Assistance Department,
postalCode=400033, st=Maharashtra,
2.5.4.20=86122011cf8cde3b074d561ed715c170d3f
483946789648a8d11dc84bc01be, cn=Dinesh
Ramchandra Dingle
Ovix: 2018.06.14 10:36:30 +05'30'

(दि.रा. डिंगळे)

सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत:-

१. मा. राज्यपाल यांचे सचिव, महाराष्ट्र राज्य
२. मा. मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांचे प्रधान सचिव.
३. मा. मंत्री (सा. न्या. व वि. स. विभाग) यांचे खाजगी सचिव
४. मा. राज्यमंत्री (सा. न्या. व वि. स. विभाग) यांचे खाजगी सचिव
५. मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य
६. सचिव, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य, मंत्रालय मुंबई
७. आयुक्त, समाजकल्याण, पुणे.
८. महालेखापाल (महाराष्ट्र -१/२), (लेखा परिक्षा/लेखा व अनुज्ञेयता), मुंबई/नागपूर
९. सर्व प्रादेशिक उपायुक्त, समाजकल्याण
१०. सर्व सहायक आयुक्त, समाजकल्याण.
११. शिक्षण-२ संग्रहार्थ.